

השם יעל איננו נכלל בין שבע הבמות הכשרות לאכילה – "איל צבי ויזמור ואקו ודישון ותאו חומר" (דברים י"ד⁵) אך רוב התרגומים הארמיים מתרגמים את האקו כיעל^{1h}. היהיו של היעל במקורות עם הסוג יעל² או באופן ספציפי יותר היעל הנובי מקובל מאד³ וגם בערבית היעל הנובי נקרא "וועול".

רב המנונא הני עזי דבאלא כשרות לגבי מזבח ... מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ודלמא מינא דאקו גינהו?".

[illegible]

המשניות בר"ה העוסקות ביעל דנות בשאלת כשרותו למצוות שופר. מובאת בהן (פ"ג מג-ה) מחלוקת האם להעדיף במועדים השונים (תעניות, ר"ה ויובל) את קרן היעל ה"פשוטה" או את קרן ה"זכרים הכפופים". רבי לוי פוסק כדעתו של רבי יהודה: "מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ושל כל השנה בפשוטין" (ר"ה, כו ע"ב).

כאשר אנו בוחנים את קרן היעל הזכר לא ברורה הקביעה של המשנה האומרת "של יעל פשוט" שהרי קרן היעל הזכר היא בצורת קשת ולא ישרה. כאמור לעיל, מסיבה זו, העדיף הרב ד"ר ארי צבי דינזנפסקי לזהות את היעל עם הראם שקרנו ישרה. לדעתו יהיה זו מוטעה (ראה במאמרי "מעמדה של קרן היעל לעניין תקיעת שופר", התחומין, כ"ח, עמ' 425) ועלינו לפרש שקרן "ישרה" היא קרן שאיננה מפותלת כקרן האיל הנקראת "כפופה" (ראה בתמנת האיל). באופן אחר ניתן לפרש שהמשנה כתבה "של יעל פשוט" כדי לתחום את מגוון הקרניים הראויות לתקיעת שופר רק לקרני הנקבה הישירות באופן יחסי בניגוד לקרני הזכר בעלות המבנה הקשתי. משנה מתארת בתוספת "פשוט" שלא כל קרני היעל נכרות אלא רק הפשוטות כלומר הישירות בקרני בלבד.

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:EinNetafimYael-vmm-IL.jpg>

<http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:EinNetafimYael2-ymm-IL.jpg>

הרחבה

בספרות חז"ל מיוחסות ליעל שתי תכונות שלכאורה סותרות. מצד אחד בביטוי "יעלת חז"ל היא נחשבת כחגיגנית ושימישה כסמל לפאר תלמידי חכמים בעת הכרתהם או כשיר לפני כלל⁶¹. מאידך יוחסו לה אכזריות במדרש המתאר את שאלת הקב"ה לאויב: "ידיעת עת דלת יעלי סלעני". יעלה זו אכזרית על בניה בשעה שזכורה ללדת עולה הנחל כדי שיפול ממנה וימות ואני מומין לה נשר מקבלו בכנפיו ויטריח לפניה ואמלץ מקדים⁶² אחד או מתאחר שר אחד מין את ערגה על התחלף לי את איוב לאויב תחלף לה" (בבא מציעא ט"ו, ע"א). ומראה רחנסון⁶³ מציג פירוש לטופעה מתוך התנגות הבריה של היעל הפורשת לצורך ההגלטה מהעדר מאתרים מוקצים נדיחים ולכן האדם לא מסוגל להבחין בה.

רקע ביולוגי (בעיקר על פי אנציקלופדית החי והצומח של א"י).

אורך גופו של היעל הערבי הוא 100-125 ס"מ ומשקלו בין 45-70 ק"ג. אורך קרניים אצל הזכר הוא עד 130 ס"מ ואצל הנקבה עד 40 ס"מ. בנוסף להבדל בגודל ניתן להבחין בין הזוויגים על פי עובי הצוואר. שריר צוואר הזכר מעובים בגלל הצורך לשאת את הקרניים הכבדות ולקראת עונת החיזור הוא מתעבה אף יותר, כנראה, בהתאמה לקרבות החיזור.

קרני הזכרים גדולות ועשויות להגיע לאורך 130 ס"מ. הקרניים כפופות לאחור, ויוצרות לעתים כמעט שלושת רבעי מעגל. חתך-רוחב מגלה שהן רחבות מלפנים וצרות ומעוגלות יותר מאחור (בניגוד לקרני העזים, שהן חדות מלפנים ומאחור). על צדן הקדמי של הקרניים פזורות בליטות בולטות, כעין יבלות. מדי שנה מתפתחות 3-1 בליטות, ולעתים אף יותר. קרני הזכרים גדלות במשך כל ימי חייהם, ועל קרנו של זכר זקן ניתן למצוא 30 בליטות ויותר. אלה בליטות גדולות, שהראשונה בהן מופיעה בהיות הזכר בן שנה בערך. לפני שמופיעות הבליטות הגדולות, מצויות בשנה הראשונה על קרן הזכר כ-10 בליטות קטנות, הנעלמות במשך השנים מחמת בלייה ואינן נראות עוד בקצה הקרן של הזכר הזקן. מספר הבליטות שונה מאוד גם אצל זכרים בני אותו גיל, והוא עשוי להיות שונה אפילו בשתי קרניו של אותו זכר. הבליטות אינן מעידות על הגיל. את הגיל אפשר לאמוד על-פי טבעות הגידול השנתיות, הניכרות בקרני הזכרים, בייחוד מצדן האחורי (אך לא בקרני הנקבות).

טבעות הגידול נוצרות בעונת הייחום: בעונה זו ממעיטים הזכרים באכילה, וכתוצאה מכך נפסק אז גידול הקרניים כמעט לחלוטין, ומשאר את סימן הטבעת. קצב התארכות הקרניים פוחת עם הגיל: בשנה הראשונה לחייו של יעל זכר נמדדה צמיחת קרניים לאורך של 20 ס"מ ויותר. שנים אחדות לאחר מכן מתארכות הקרניים בכ-10 עד 20 ס"מ לשנה, ואילו מגיל 10 שנים ואילך גדלות הקרניים בכ-0.5 ס"מ לשנה בלבד. תוספת הגידול מושפעת ממצב התזונה של היעל, ובעקיפין – מכמות המשקעים בחורף הקובעת את צמיחת הצומח ואת זמינות המזון. קצב זה עשוי להיות שונה בפרטים שונים, אפילו באותה הסביבה ובתנאים סביבתיים זהים. אולי קשור הדבר במעמד הפרטים בחברה. בשנות בצורת קטן על-כן קצב הגידול השנתי. ואילו בשביה, כאשר תנאי התזונה תקינים, גדלות הקרניים מהר יותר מאשר בטבע. גם מחלות ומשברים אחרים נותנים אותותיהם בקצב גידולן של הקרניים.

קרני היעלים משמשות בעיקר לקביעת דירוג חברתי: הזכרים יכולים להעריך את עצמתו ואת מעמדו החברתי של זכר אחר על-פי גודל קרניו. בשעה שהזכרים נלחמים זה בזה ודוחפים זה את זה, נאחזות בליטות קרניהם אלה באלה. אחיזה טובה מאפשרת את מדידת הכוח של היריבים בדחיפה, מבלי שהקרניים יחליקו. קרני הנקבות קצרות בהרבה מקרני הזכרים. אורך הקרן של הנקבה מגיעה לכ-40 ס"מ. הן דקות יותר וכפופות פחות. חתך-רוחב מגלה בהן צורה אליפטית. תוספת הגידול השנתית שלהן היא סנטימטרים אחדים בלבד. טבעות גידול נראות בקושי, ולעתים אינן נראות כלל, ואין להן בליטות בצד הקדמי, שכן צלעות נמוכות מכסות אותן. אורכן שונה מאוד בפרטים שונים. בגלל צורתן – קרני הנקבות הן נשק יעיל יותר מקרני הזכרים, בעל כושר פציעה, והן משמשות לנקבות להגנה על הגדיים בפני טורפים קטנים. בקרניים אלה עשויות הנקבות לפצוע זו את זו בעת מריבה.

קרבות בין יעלים זכרים נפתחים בהצגת-ראווה של הקרניים, תוך כדי הטיית הראש לצד כדי להפגין את עוביים של שרירי הצוואר. יעלים ויעלות משתמשים בקרניהם בשתי דרכים: יש שהם מנסים להלום בהן בפרט נחות תוך כדי ריצה, כשהקרניים מכוונות כלפיו. לפעמים מנסה הנקבה לכוון את קצות קרניה אל היריבה, על-מנת לדקור ולפצוע אותה (לרוב באחוריה, שכן הנקבה הנחותה בורחת תמיד מפני יריבתה החזקה ממנה). הזכרים, מצדם, אינם יכולים לנהוג בדרך דומה בשל הכיפוף החזק של קרניהם לאחור. יריבים שווים בכוחם מתנגחים בקרניהם זה מול זה ודוחפים זה את זה. יש שיריבים שווים – הן זכרים, הן נקבות – נקלעים ללחימה נמרצת יותר: שני הלוחמים מתרוממים על רגליהם האחוריות, במרחק מתאים זה מזה, ומפילים את עצמם זה מול זה, כך שקרניהם מתנגשות בחזקה.

מכות הקרניים של הזכרים, הנלחמים בדרך זו, נשמעות למרחקים, ומפילא הדבר, שגולגולותיהם ומוחותיהם של שני זכרים גדולים, המתנגשים בדרך זו, עומדים בעצמות הזעזוע. הזכרים מרבים להילחם ביניהם לפני תחילת עונת הרבייה ואז נקבע, כנראה, הדירוג החברתי. מלחמות הזכרים הן מראה מרהיב עין. במלחמות כאלה נשברת לעתים קרן אחת או קרניים אחדות. לפעמים משתלכות קרני שני הלוחמים אלה באלה והיעלים גועים כך עקב חוסר יכולתם להיפרד.

מקורות עיקריים:

מנחם דור, החי בימי המקרא המשנה והתלמוד, ע' 37-36.

אנציקלופדיה החי והצומח בארץ ישראל, כרך 7, ע' 277-269.

[1]הברטנורה מפרש בר"ה פ"א מ"ו: "היעלים מין חיה ואקו מתרגמין ויעלא".

[2]רוב רובם של הראשונים כמו למשל רש"י בר"ה כ"ו ע"ב מתרגמים את המילה "יעל" – שטיין בוק כלומר עז סלעים.

^[3] מנחם פליקס, החי במשנה: תיאורם והוויים של בעלי חיים במשנה, עמ' 74.

⁶ "שופר מקרני ראם, יעל ואיל", תחומין, כז.

[5]כי אתא רב דימי אמר: הכי משרו קמי כלתא במערבא לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן. כי סמכו רבנן לרבי זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן (סנהדרין, יד ע"א, כתובות, יז ע"א).

[6] הרים גבוהים ליעלים, טבע וארץ, חשוון תשנ"ד, נובמבר 1993, חוברת מס' 262.

מאוסף ד"ר חיים גרוסמן

Share this דוא"ל פייסבוק

Safranin's Blog

ערכת עיצוב: Twenty Ten מופעל על שיערכת WordPress.